

ВИЗНАЧЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ КОНФІДЕНЦІЙНУ ІНФОРМАЦІЮ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Людмила Работягова,
*завідувач сектора патентного права
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України*

Визначення відомостей, що становлять конфіденційну інформацію суб'єкта господарювання, та складання переліку цих відомостей є одним з найважливіших заходів із забезпечення збереження, цілісності інформації та належного порядку доступу до неї.

Метою статті є дослідження співвідношення понять конфіденційної інформації, комерційної таємниці та ноу-хау, а також підходів, які застосовуються для формування Переліку відомостей, що становлять конфіденційну інформацію суб'єкта господарювання.

Відповідно до ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію», конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною чи юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Що стосується інформації про фізичних осіб, які є працівниками суб'єктів господарювання, то обмеження доступу до цієї інформації є не тільки правом суб'єктів господарювання, а і їхнім обов'язком, закріпленим законом. Так згідно зі ст. 5 Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані — відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, є інформацією з обмеженим

доступом. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата та місце народження.

Розглянемо як співвідносяться поняття конфіденційної інформації та комерційної таємниці. Поняття комерційної таємниці сформульовано як у Цивільному кодексі України (далі — ЦК України) так і в Господарському кодексі України (далі — ГК України). Згідно зі ст. 505 ЦК України, комерційною таємницею є інформація, що є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних поточним обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

З огляду на наведене визначення, комерційна таємниця — це вид інформації з обмеженим доступом. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація (ч. 1 ст. 21 Закону України «Про інформацію»). Таємна та службова інформація охарактеризована в Законі України «Про доступ до публічної інформації», статті 8 і 9, відповідно.

Так, таємною інформацією є інформація, доступ до якої обмежується ви-

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

ключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку з метою запобігання заворушенням або злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації чи прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету та неупередженості правосуддя, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству й державі. Таємною визнається інформація, що містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства й іншу передбачену законом таємницю.

До службової інформації належить інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішньовідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи чи здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень, а також інформація зібрана в процесі оперативно-розшукової, контрольно-розвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Відповідно до ч. 3 ст. 21 Закону України «Про інформацію», порядок віднесення інформації до таємної або службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами. Ця норма докорінно відрізняє таємну і службову інформацію від конфіденційної інформації або комерційної таємниці, а саме: доступ до конфіденційної таємниці обмежується фізичною чи юридичною особою, доступ до комерційної таємниці — особою, що законно контролює цю інформацію.

Конфіденційна інформація та комерційна таємниця є об'єктами цивільних прав (ст. 177 ЦК України) з притаманними їм специфічними юридично значимими властивостями.

Однак, зважаючи на вищесказане, можливо виокремити такі спільні ознаки, що притаманні конфіденційній інформації та комерційній таємниці:

- це інформація, доступ до якої обмежено особою;
- це інформація, що не є таємною чи службовою інформацією;
- це інформація, яка поширюється за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов.

Попри спільні ознаки комерційна таємниця має відмінності від конфіденційної інформації. По-перше, ЦК України (ст. 420) і ГК України (ст. 155) відносять комерційну таємницю до об'єктів права інтелектуальної власності. При цьому майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, котра правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором.

По-друге, комерційна таємниця має істотну ознаку — це комерційна цінність. Під комерційною цінністю розуміють отримання прав власником від її безпосереднього використання економічних переваг завдяки тому, що його конкуренти такою інформацією не володіють. Це може бути прибуток, отриманий від реалізації прав власником продукції з використанням технологій, секретів торгівлі тощо, відомості про які становлять комерційну таємницю [1].

По-третє, різняться способи захисту порушених прав на конфіденційну інформацію та комерційну таємницю. Так, законодавством України передбачено цивільно-правові, кримінально-правові й адміністративно-правові способи захисту порушених прав на комерційну таємницю, а стосовно конфіденційної інформації — цивільно-правові та адміністративно-правові способи захисту.

Проведений аналіз положень законодавства щодо правової охорони конфі-

денційної інформації та комерційної таємниці дають підстави стверджувати, що комерційна таємниця становить вид конфіденційної інформації. Цей висновок підтверджується й положеннями Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво (розділ 5 додатку II), дія якої відновлена (у формі обміну нотами) Законом України від 16.11.2011 року № 4041-VI.

Таку ж думку висловлює низка російських і українських учених, зокрема, колектив авторів Науково-практичного коментарю до Цивільного кодексу України, розміщеного на сайті «Ліга: Закон» (далі — Науково-практичний коментар). При цьому вони підкреслюють, що комерційна таємниця становить вид конфіденційної, а не таємної (секретної) інформації. Використання терміна «секретна інформація» при визначенні комерційної таємниці в ст. 505 ЦК України, на їх думку, не узгоджується з традиційною класифікацією інформації в українському законодавстві [2].

На наш погляд, визначення комерційної таємниці потрібно сформулювати в такий спосіб «комерційною таємницею є інформація, яка є **конфіденційною** в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних поточних обставинам заходів щодо збереження її **конфіденційності**, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію».

В Інформаційному листі Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» взагалі визначено, що до кола конфіденційної інформації у сфері господарської (підприємницької) діяльності належить інформація, що визнається такою законом (ст. 862

ЦК України), комерційна таємниця (статті 505–508 ЦК України) та ноу-хау (ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність»).

У законодавстві України поняття ноу-хау розглядається з двох позицій. По-перше, як сукупність знань, досвіду, навичок і умінь, які дають їхньому володільцеві певну вигоду. Так, Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає ноу-хау як сукупність документації технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи того виду виробництва, але не запатентованих. У наведеної дефініції зроблено акцент на категоріях «знання», «навички» та «досвід». Однак знання, досвід, навички та уміння, що в такому разі становлять зміст «ноу-хау», невіддільні від їх носія, вони не мають загальних властивостей інформації, тому їх передача в незмінному вигляді практично неможлива. Крім цього, таке визначення не містить ознак, які б вказували на обмежений доступ до ноу-хау.

По-друге, з позицій технологічного обміну, відповідно до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» ноу-хау — це інформація, що отримана завдяки досвіду та випробуванням, яка: не є загальновідомою чи легкодоступною на день укладення договору про трансфер технологій; є істотною, тобто важливою та корисною для виробництва продукції і/чи надання послуг; є визначеною, тобто описаною достатньо вичерпно, щоби можливо було перевірити її відповідність критеріям незагальновідомості й істотності. Тож ноу-хау становить інформація, що на законних підставах може передаватись іншій особі, зокрема, як складова технологій.

Наведене визначення ноу-хау є найбільш наближеним до тих, що використовуються в законодавстві ЄС, зо-

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

крема, в Регламенті Комісії (ЄС) № 2790/1999 від 22.12.1999 року Про застосування ч. 3 ст. 81 «Договору до категорій вертикальних угод та узгодження дій», Регламенті Комісії (ЄС) № 2659/2000 від 29.11.2000 року Про застосування статті 81 (3) «Договору до категорій договорів про дослідження та розробки» та Регламенті Комісії (ЄС) № 772/2004 від 27.04.2004 року Про застосування ст. 81 (3) «Договору до категорій договорів про передачу технологій» [3].

Так, відповідно до Регламенту Комісії (ЄС) № 772/2004, ноу-хау означає сукупність незапатентованої практичної інформації, що отримана завдяки досвіду та випробуванням і є:

- (i) секретною, тобто не загальновідомою чи легкодоступною;
- (ii) істотною, тобто важливою та корисною для виробництва контрактної продукції;
- (iii) визначеною, тобто описаною в достатньо вичерпний, повний спосіб для того, аби було можна перевірити її відповідність критеріям секретності й істотності.

Поняття ноу-хау визначене в такий спосіб має ознаки: 1) інформаційність (ноу-хау — це практична інформація); 2) секретність (конфіденційність), яка полягає в тому, що ноу-хау не є загальновідомим чи легкодоступним; 3) комерційну цінність (ноу-хау є важливим і корисним для виробництва контрактної продукції). Ці ознаки співвідносяться з трьома юридично значущими ознаками комерційної таємниці (інформаційність, конфіденційність, комерційна цінність), наявність яких у певної інформації разом, з захищеністю інформації, є підставою для визнання її комерційною таємницею [4].

Однак автори Науково-практичного коментарю розглядають ноу-хау відповідно до законів України «Про інвестиційну діяльність» та «Про оподаткування прибутку підприємств», як сукупність знань, досвіду, навичок і

умінь, які приносять їхньому володільцеві певну вигоду. У такому сенсі ноу-хау є невіддільним від його носія та не піддається документуванню. Звідси впливає висновок, що комерційна таємниця та ноу-хау є самостійні економіко-правові категорії, що не можуть підпадати під один правовий режим у зв'язку з розбіжністю низки їхніх істотних ознак та різним змістовним наповненням [2].

Натомість, виходячи із законодавства ЄС, ноу-хау є важливою складовою комерційної таємниці, що може бути як предметом самостійного договору, так і договору про передачу (трансферу) технологій. При цьому ноу-хау, як незапатентована практична інформація повинна бути визначеною, тобто описаною в достатньо вичерпний, повний спосіб.

Узагальнюючи вищесказане, вважаємо, що інформацією, доступ до якої може бути обмежений суб'єктом господарювання, є конфіденційна інформація, комерційна таємниця та ноу-хау. Інформація — це будь-які відомості й/або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (ст.1 Закону України «Про інформацію»). Тож перелік відомостей з обмеженим доступом, який формується суб'єктом господарювання для забезпечення захисту інформації може мати назву «Перелік відомостей, що становлять конфіденційну інформацію» або «Перелік відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, зокрема й комерційну таємницю» (далі — Перелік відомостей). Слід зазначити, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію», захист інформації — це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, які забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї.

Законом України «Про інформацію» не регламентовано, які відомості

належать до конфіденційної інформації — особа сама визначає, до яких відомостей обмежується доступ. Проте це не стосується інформації про фізичну особу. Щодо комерційної таємниці, то нею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого й іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці (ч. 2 ст. 505 ЦК України). Господарським кодексом України це коло відомостей дещо звужується до відомостей, пов'язаних з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання (ч. 1 ст. 36).

Відповідно до змісту наведених норм Перелік відомостей може бути необмеженим. Однак існують відомості, щодо яких в українському законодавстві міститься пряма заборона суб'єктові господарювання поширювати на них режим обмеженого доступу. Тож на першому етапі формування Переліку відомостей суб'єктові господарювання необхідно вилучити такі відомості із загального переліку.

Так, Перелік відомостей не повинний містити:

- відомості, що є відомими та легкодоступними (ст. 505 ЦК України);
- відомості, що становлять таємну чи службову інформацію (ч. 3 ст. 21 Закону України «Про інформацію»);
- відомості, обмеження доступу до яких завдає шкоди суспільству (ч. 4 ст. 21 Закону України «Про інформацію»).

Розглянемо ці обмеження детальніше.

Так, до конфіденційної інформації чи комерційної таємниці не можуть бути віднесені загальновідомі відомості, доступні невизначеному колу осіб на законних підставах. Наприклад, не є конфіденційною інформацією або комерційною таємницею інформація, яку відповідно до закону продавець зобов'язаний надати покупцеві про товар.

На відміну від патентного права, в якому використовується критерій новизни, критерієм загальновідомості інформації є її доступність. Оцінка відомостей за цим критерієм полягає в пошуку та встановленні можливих законних джерел одержання інформації, доступ до якої передбачається обмежити.

Якщо до інформації можливий вільний доступ будь-якої зацікавленої особи на законних підставах шляхом вивчення друкованих видань, перегляду відкритих баз даних та ін., то зазначена інформація не може бути конфіденційною інформацією чи комерційною таємницею. Однак, якщо для одержання відомостей необхідні грошові чи будь-які інші витрати, то ці відомості не вважаються доступними.

Наприклад, не можуть бути комерційною таємницею відомості науково-технічного характеру після їхнього відкритого опублікування. Так, якщо до подання заявки на винахід (корисну модель) обмежується доступ до всіх відомостей стосовно цих об'єктів, то після опублікування формули й опису винаходу (корисної моделі) захищається лише неопублікована інформація.

Порядок віднесення інформації до таємної чи службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами. Зокрема, до кола таємної інформації належать: інформація, що визнається банківською таємницею (ст. 1076 ЦК України, статті 60–62 Закону України «Про банки і банківську діяльність»); відомості, що становлять лікарську таємницю (ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я), таємниця усиновлення (ст. 226 Сімейного кодексу України), адвокатську таємницю (ст. 9 Закону України «Про адвокатуру») та таємниця вчинюваних нотаріальних дій (ст. 8 Закону України «Про нотаріат»).

Суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекреченням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці, регулюються За-

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

коном України «Про державну таємницю» та Кабінетом Міністрів України, яким чітко встановлено перелік інформації, яка не може бути віднесена до державної таємниці. При цьому Законом забороняється віднесення до державної таємниці будь-яких відомостей, якщо звужують зміст і обсяг конституційних прав та свобод громадянина.

Перелік відомостей не повинен містити відомості, доступ до яких згідно з ч. 4 ст. 21 Закону України «Про інформацію», не може бути обмеженим, оскільки це може завдати шкоди суспільству, а саме:

- про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища й інші надзвичайні події, що сталися чи можуть статися та загрожують безпеці громадян;
- про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, зокрема і харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти та культури населення;
- про факти порушення прав і свобод людини та громадянина;
- про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб;
- інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів і міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Для забезпечення захисту інтересів держави, взаємодії державних органів влади та суб'єктів господарювання, здійснення відповідного контролю за їхньою діяльністю урядом України було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 року № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю» (далі — Постанова КМУ).

Згідно з Постановою КМУ, такими відомостями є:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою діяльністю та певними її видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення та сплати податків й інших обов'язкових платежів;
- відомості про кількісний і якісний склад працівників, їхню заробітну платню загалом і за професіями та посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;
- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, підприємствах, спілках, об'єднаннях підприємств та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю.

Нині необхідно переглянути цей перелік відомостей, оскільки Постанова КМУ була прийнята на виконання Закону України «Про підприємства в Україні», який втратив чинність у зв'язку з введенням у дію ГК України. Так в пунктах 1, 5 і 7 Постанови КМУ наводяться не відомості, а документи. Водночас, відповідно до ч. 7 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ.

Крім цього, Ю. Носік вважає, що обґрунтованість заборони відносити до комерційної таємниці «інформацію за всіма встановленими формами державної звітності викликає сумніви». На його думку, режим комерційної та-

ємниці не перешкоджає органам влади отримувати необхідну інформацію при здійсненні ними своїх повноважень, а обов'язок розкривати таку інформацію перед органами контролю ще не означає, що ця інформація втрачає комерційну цінність і не може охоронятись в установленому порядку» [4].

Також недоцільною чинну заборону щодо віднесення певних відомостей до комерційної таємниці вважає О. Радутний, оскільки «надання інформації таємного статусу не означає абсолютного заперечення на ознайомлення з нею за наявності законних підстав». Зазвичай, владні органи отримуючи відомості, які перелічені в цій Постанові зобов'язані відповідно до вимог закону захищати її в режимі службової таємниці [5].

На нашу думку, віднесення інформації до відомостей, що не становлять комерційну таємницю, відповідно до Постанови КМУ, не накладає на суб'єкта господарювання обов'язку відкрити до них вільний доступ для всіх охочих. Суб'єкт господарювання може вжити організаційних та інших заходів для захисту цих відомостей як конфіденційної інформації, і надавати їх тільки особам і владним структурам у межах їхньої компетенції і в порядку передбаченому законодавством України. Наприклад, інформація про кількість працівників, їхню заробітну плату й умови праці повинна надаватися на вимогу органів статистики, а представнику інших організацій у наданні таких відомостей може бути відмовлено.

Однак це не стосується установчих документів, документів, які дозволяють займатися підприємницькою діяльністю та певними її видами. Оскільки ці документи використовуються для державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, то відповідно до ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» відомості про них вносяться до Єдиного Державного реєстру юридичних осіб та фі-

зичних осіб-підприємців і є відкритими та загальнодоступними. Для забезпечення права фізичних та юридичних осіб на доступ до зазначеного реєстру Міністерством юстиції України було видано Наказ «Про організацію доступу до відомостей Єдиного Державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 19.08.2011 року № 2009/5.

На другому етапі суб'єктові господарювання необхідно визначити відомості, що становлять комерційну таємницю. Для цього можливо використати різні підходи. Так деякі автори вважають, що ключем для розуміння того, які саме відомості доцільно охороняти як комерційну таємницю, є конкуренція (цінова й нецінова). На їхню думку, до комерційної таємниці варто відносити ті відомості, що надають (можуть надати) значні переваги в конкурентній боротьбі та розголошення яких завдасть економічних збитків унаслідок зниження конкурентоздатності товарів і послуг підприємства чи завдасть інших негативних наслідків. Такими наслідками, зокрема, є:

- розірвання ділових відносин з одним або декількома діловими партнерами підприємства (як в Україні, так і за кордоном);
- зрив переговорів і неукладання контракту, вигідного для підприємства;
- зменшення рівня співробітництва підприємства з діловими партнерами з виробничих, науково-технічних, комерційних та інших питань;
- зрив або невиконання запланованої виробничої програми чи договірних зобов'язань;
- необхідність проведення додаткових маркетингових досліджень і розробка нової ринкової стратегії;
- відмова від організаційних, науково-технічних чи комерційних рішень, які стали неефективними в результаті витоку відомостей, і необхідність розробки нових засобів конкурентної боротьби;

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

- економічні санкції щодо підприємства;
- втрата пріоритету в наукових дослідженнях і можливості патентування та продажу ліцензій на науково-технічні розробки;
- створення труднощів у придбанні устаткування або технологій [6].

Крім цього, для визначення відомостей, що становлять комерційну таємницю, пропонують застосовувати плагіаторський, аналітичний або експертний спосіб. Сутність плагіаторського способу полягає в тому, що з'ясовують, яка інформація становить комерційну таємницю ділових партнерів, і роблять так само на своєму підприємстві. Недоліком такого підходу є те, що дуже рідко досвід одного підприємства може бути перенесений на інше. При аналітичному способі необхідно визначити, яка саме інформація про конкурента може бути цікавою та корисною для вашого підприємства, і обмежити доступ до такої інформації. Експертний підхід перед-

бачає залучення фахівців з інформаційної безпеки [7].

Підсумовуючи можливо дійти такого висновку, що Перелік відомостей, який формується для організації системи захисту інформації суб'єктів господарювання, повинен містити як відомості, що становлять конфіденційну інформацію, так і відомості, що становлять комерційну таємницю, а також ноу-хау. Такий підхід надає змогу: розробити єдиний пакет організаційно розпорядчих документів для захисту конфіденційної інформації та комерційної таємниці; включати в Перелік відомостей персональні дані робітників, а також відомості, що наведені в Постанові Кабінету Міністрів України № 611 від 09.08.1993 року крім відомостей щодо установчих документів, документів, які дозволяють займатися підприємницькою діяльністю та певними її видами. ♦

Список використаних джерел

1. Новосельцев О. В. *Коммерческая тайна (ноу-хау): правовое регулирование и документальное оформление в имуществе предприятия* / О. В. Новосельцев. — М. : ИНИЦ Роспатента, 2004. — 53 с.
2. *Науково-практичний коментар до ст. 505 Цивільного кодексу України (станом на 15.11.2007 року) [Електронний ресурс]*. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.ligazakon.ua>.
3. *Право інтелектуальної власності європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіци ; кол. авторів : Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін.* — К. : Слово, 2006. — 616 с.
4. *Носік Ю. В. Права на комерційну таємницю в Україні : монографія / Ю. В. Носік.* — К. : КНТ, 2007. — 200 с.
5. *Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів) : автореф. дис... канд. юр. наук: 12.00.08/ НЮА України ім. Я. Мудрого.* — Харків, 2002. — 15 с.
5. *Андрошук Г. А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны : монография / Г. А. Андрошук, П. П. Крайнев.* — К. : Ин Юре, 2000. — 400 с.
6. *Ткачук Т. Інформація з обмеженим доступом на підприємстві: проблеми безпеки та захисту / Т. Ткачук // Право України.* — 2011. — №3. — С. 243–251.

Надійшла до редакції 31.08.2012 року